

ובא העד החי והעיד על חתימת ידו, והוא נאמן עליה לבדו, ואף שקיום חתימת העדים היא רק על ידי שני עדים, מכל מקום סוברים חכמים במשנה בכתובות כ ב, שעדותו חשובה כאילו הוא חוזר ומעיד על חיוב המנה שבשטר, ומשום כך די בעדותו לבד; ואילו על חתימת המת, **אתא אחוה דחאי דקאי וחד אחרינא** בהדיה לאסחודי **אחתימת ידיה דאידך** [בא אחיו של העד החי עם אחד אחר, להעיד על אמיתות חתימתו].

סבר רבינא למימר שיש להכשיר את העדות, ואף ששני אחים מצטרפים בקיום שטר אחד, **כי היינו מתניתין** [משנתנו]:

שלשה אחין מעידים על שלש שני חזקה כל אחד על שנה אחרת **ואחד מצטרף עמהן** [עדותם כשירה, כמבואר במשנתנו]; הרי למדנו שאחים יכולים להעיד בחזקה אחת; כאשר אין אנו צריכים לצרפם לכת אחת;

בחדא שתא קא מסחדי [שני העדים מעידים על אותם שנים], אלא שזה מעיד על אכילת חיטים באותם השנים, וזה מעיד על אכילת שעורים באותם השנים –

ואם כן, **מאי איכא למימר!**

ואף שמכחישים זה את זה, אין בכך כלום, **כי בין חיטי לשערי לאו אדעתיהו דאינשי** [אין אנשים מבינים יפה בין קמת חיטים לקמת שעורים], והאחד טועה הוא, ומצטרפים שניהם לעדות אחת.⁽¹¹⁾

שנינו במשנה: **שלשה אחין ואחד מצטרף עמהן, הרי אלו שלש עדיות, והן עדות אחת להזמה:**

מעשה בההוא שטרא דחוה חתימי עליה בי תרי. ושכיב חד מינייהו [מעשה בשטר שהיו חתומים עליו שני עדים, ובינתיים מת האחד]. וטען המלוה שהשטר מזויף, והוצרכו לקיים את חתימת העדים.

א-11

גמורה; וראה ב"ד רמה" אות רנד שהרגיש בהערה אחרונה].

והתוספות פירשו את הסוגיא בהקדם המבואר לעיל כט ב שאף חזקה שאינה רצופה, מועילה אם הוביר את השדה בין השנים, אם כך הוא דרך אותו מקום; ולשיטתם, אף קושיית רב נחמן היתה באופן שלפי העד האחד הובירה בין השנים וחזקתו חזקה, ואף העד השני מעיד על חזקה שאינה רצופה והובירה בין השנים, אלא שהוא מעיד על שנים סותרות.

ומהלך הסוגיא הוא: רב נחמן הבין שהם מעידים על אותם שנים ומכחישים זה את זה, וכך הקשה: אם כדברין, שאף על פי שהם מכחישים זה את זה במעשה, מכל מקום כיון שכל אחד מהם מעיד על חזקה לא איכפת לן אם

11. נתבאר על פי הרשב"ם; אבל התוספות תמהו על פירושו, כפי שנתבאר בהערה 9; [גם צ"ע, שהעיקר חסר מן הספר בתירוצו של רב יהודה, שלא הזכיר כלל שפירוש דבריו הם באופן אחר ממה שהבין רב נחמן; גם צ"ע, אם אכן שינה רב יהודה את הבנת דבריו, אם כן ממילא פשוט שאין להקשות את הקושיא כלל, ולמה לו להאריך, לא יאמר אלא "בין חיטי לשערי לאו אדעתיהו דאינשי"; גם לשון הגמרא דהכא בחדא "שתא" והכא בתרי "שתא", אינו מדויק, שאין הדין תלוי אם מעידים על אותה שנה או לא, ואף אם יעידו שניהם על אותם שנים, אך לא יהו רצופות, לא יועיל, והיה לו לפרש את עיקר החילוק, שבאופן קושייתו של רב נחמן לא העיד כל אחד מהם על חזקה

שטר, הרי אילו היה אותו עד החי מעיד על חתימת יד העד השני, הלוא אי אפשר היה לקבל את עדותו, כי מאחר שהעיד הוא עצמו על חתימת ידו שלו, והאמנוהו משום שאנו רואים אותו כאילו מעיד הוא עכשיו בפנינו על המנה שבשטר, הרי נמצא, שחצי מהממון – אותו מוציא בכל מקום העד האחד – כבר הוצא כולו על ידי עדותו של זה, ואי אפשר לקבל את עדותו על החתימה השניה עם עד אחר, כי אז הרי נמצא שהוצאנו חצי ממון ועוד רבע ממון על פי עדות של עד אחד, והתורה אמרה: "על פי שנים עדים יקום דבר", היינו חצי על פי זה וחצי על פי זה –

וכשם שאין אנו יכולים לקבל את עדותו של העד החי לקיום חתימת העד המת, כך אין אנו יכולים לקבל את עדותו של אחיו, שהרי הוא ואחיו כאיש אחד דמו.⁽²⁾

ואף בנידון דידן, יכולים שני אחים להעיד בשטר אחד, כשזה מעיד על חתימה זו וזה מעיד על חתימה אחרת.

אמר ליה רב אשי לרבינא: מי דמי ויכי הנידון דומה לראיה?!

התם במשנתנו, לא נפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דאחי [אי אתה יכול לומר שאנו מוציאים שלשה רבעים מן הממון על פי אחים], אבל **הכא במעשה זה, הרי נפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דאחי?!**

כלומר, גדר פסול אחים לעדות אחת הוא משום שאין הם חשובים אלא כעד אחד,⁽¹⁾ ולכן כשמעידים הם על שלש שני חזקה עם עד אחר, יש לקבלם, שהרי אם היה בא עד אחד להעיד על שלשת השנים כאחד היינו מקבלים אותו להצטרף עם חבריו; אבל גבי

על ידי העד החי שהעיד על חתימת ידו; ומבואר שם, שאם העיד העד החי על חתימת ידו עם עוד עד אחד, הרי שאם בא להעיד העד החי עם אחר על חתימת יד השני, יש בזה נפקא מינה אם העד החי "על כתב ידו הוא מעיד", כי אז יכול הוא להעיד עם אחר על חתימת יד השני, אבל אם העד החי "על מנה שבשטר הוא מעיד" הרי נמצא, שהוא לבדו כשר להעיד על חתימת ידו, והעד השני לא מעלה ולא מוריד, ומאחר שהוא לבדו נאמן כבר יצא חצי מהממון על פיו, ושוב אינו יכול להעיד על חתימת יד השני, כי הרי נמצא שבעדותו אנו מוציאים יותר מחצי הממון ואין הוא כשר לכך.

ביש מקשים: הנה מלשון הגמרא מתבאר שכל פסולו של העד [או אחיו] להעיד על חתימת יד השני, הוא משום שמוציא הוא בעדותו יותר מחצי הממון, ואילו לעיל נו ב

מכחישים הם זה את זה במעשה, אם כן, אף כשמכחישים הם זה את זה באיזו שנים החזיק ובאיזה מהם הובר, מן הדין שתהא עדותם מצטרפת! ? [ומיהו לא ביארו התוספות, למה פשיטא ליה לרב נחמן באופן זה שאינו מועיל יותר מבחטים ושעורים, עד שהוא מקשה מכח זה על רב יהודה; וראה עוד פירושי שאר הראשונים בסוגייתנו].

ותירץ לו רב יהודה: גבי חיטי ושערי אין זו הכחשה כי לא דייקי אינשי בין זה לזה, מה שאין שייך לומר כן באופן שהקשה רב נחמן, וראה עוד בראשונים כאן.

1. ראה הערה במשנתנו בענין זה.

2. כעין המבואר כאן לענין אחים, מבואר גם בכתובות כא א, לענין קיום חתימת העד המת

מתניתין:

אלו הן הדברים, כלומר, אלו הם התשמישים שאדם משתמש בחצר חבירו בקביעות, שיש להן חזקה של שלש שנים לטעון "אתה נתנו לי לתשמיש זה במתנה", או "מכרתו לי"⁽³⁾.

ואלו הן הדברים שאין להן חזקה, ואפילו השתמש בהם שלש שנים, ומשום שאין

הבעלים מקפידים על מי שמשמש בשלהם אפילו ארבע וחמש שנים, ולפיכך אין לו חזקה למחזיק לומר "מדוע לא מחית בידי", ומשום שטוען לו הבעלים "לא חשתי למחות, שהרי בגוף הקרקע לא החזקת כדמחזקי אינשי, ולא הייתי נפסד כלום, ומעתה אני מקפיד".

כיצד? (4) היה מעמיד אחד מהשותפים בהמה

מבוארת בדבריו לעיל מא א ד"ה כל חזקה, שכתב: כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה, בין בחזקת שלש שנים דרקעות ובתים ואילנות, ובין בחזקת יום אחד כגון הנך דאמרינן לעיל "אחזיק להורדי", הרי ש"חזקת תשמישין" לדעת הרשב"ם אינה צריכה חזקת שלש שנים, וכן הביאו התוספות משמו לעיל ו ב ד"ה ואי; ואולם בתשמישין שבמשנתנו מבואר ברשב"ם כאן שאין להם חזקה אלא כשהחזיק שלש שנים, וראה ב"חזון איש" [סימן יא הובא בליקוטים החדשים כאן], שהדבר מסור לחכמים, איזה תשמיש צריך חזקת שלש שנים ואיזה די לו ביום אחד; וראה ב"יד רמה" אות רנה ד"ה ברם, שתלה הטעם משום שאין אנו עוסקים כאן בזכות תשמיש בעלמא אלא בקנין בגוף הקרקע, ראה שם, ומלשון הרשב"ם יש לפקפק אם דעתו בזה כה"יד רמה".

4. כן נראה לבאר כוונת הרשב"ם שפירש "אלו דברים שיש להם חזקה, כלומר, אלו מיני תשמישין דאמרינן לקמן שאדם משתמש בשל חבירו, שאם משתמש שלש שנים ולא מיחה בו חבירו, יש לו חזקה לזה המחזיק...", וראה בדבריו שהביא שיטת הר"ח במפרשת את המשנה "אלו דברים שיש להם חזקה כאשר כבר פירשנו", וראה גם בפירושו הרע"ב, אך הרשב"ם דחה פירושו זה, ראה בדבריו.

נתבאר בהערה, שאם העידו ראובן ושמעון על שלש שני חזקה [ראובן על שנה ראשונה ושלישית, ושמעון על שנה שניה] ונתקבלה עדותם כ"עד אחד" על חזקה, שוב אין הם יכולים להעיד על שלש שני חזקה אחרים [שמעון על שנה ראשונה ושלישית וראובן על השנה השנייה] ולצרף את העדות כרבי יהושע בן קרחה, ומשום שכל מי שהעיד או השתתף בעדות של ה"עד אחד" שוב אין הוא יכול להעיד או להשתתף בעדותו של ה"עד השני", ואף שאם נבוא חשבון לא נוכל לומר על ראובן ואף לא על שמעון שהם מוציאים בעדותם יותר מחצי הממון, [הלוא תראה: אילו היה מעיד ראובן על שלש שנים רצופות ואף שמעון על שלש שנים רצופות לאחריהם היינו מקבלים עדותם, אף שמכלל השנים אין אף אחד מהם מעיד על מספר שנים גדול יותר]; ואילו כאן אנו פוסלים את ה"עד האחד" — הוא העד החי שהעיד על חתימת ידו שהיא עדות על המנה שבשטר — מלהיות חלק מה"עד השני", רק משום שכבר הוצאנו חצי ממון בעדותו, ומה הפרש יש בין זה לזה!?

3. הנה בדין "חזקת תשמישים", ראה בהערות לעיל ו א בסוגיית "אחזיק להורדי" שהובאו כמה שיטות, אם הם צריכים שלש שנים ואם הם צריכים טענה עם החזקה; ושיטת הרשב"ם

עוסקת כפשוטה בתשמישים שאדם עושה בחצר חבירו, ולפיכך מקשה הגמרא:

מאי שנא רישא דמשנתנו כגון העמדת בהמה בחצר חבירו שאין לו חזקה, **ומאי שנא סיפא** שיש לו חזקה, והרי ודאי מקפידים אנשים על העמדה קבועה של בהמה על ידי אדם זר?!

אמר פירש עולא, נקוט כלל זה בידך:

כל שעשה בחצר חבירו דבר שאילו היה עושה כן **בנכסי הגר** (7) שמת (וכל הקודם ועשה בהם חזקה כדי לקנותם, הרי הם שלן) הרי זה **קנה** את הקרקע —

הרי שאם עשה כן **בנכסי חבירו** והחזיק כן שלש שנים נמי **קנה** את התשמיש, כלומר, נאמן הוא לטעון "קניתי זכות זו".

וכל שעשה בחצר חבירו דבר שאילו היה עושה כן **בנכסי הגר** לא **קנה** את הקרקע, הרי שאם עשה כן **בנכסי חבירו** נמי לא **קנה** את התשמיש ואפילו החזיק שלש שנים. (8)

ולכן אין לו חזקה לתשמיש העמדת בהמותיו או תנור וכיריים, (9) אלא אם כן עשה מחיצה, שהרי אילו היה גודר בנכסי

בחצר השותפין (5) — שעיקרה עומדת לכניסה ויציאה בלבד — במשך שלש שנים, או שהיה מעמיד שם תנור שלש שנים, או ריחים וכיריים [או כיריים], (6) וכן המגדל תרנגולים ונותן את זבלו — **בחצר** השותפין: כל אלו אינה חזקה, וכפי שנתבאר הטעם לעיל.

אבל אם עשה אחד השותפים מחיצה לבהמתו — שהיה מעמיד שם — גבוה עשרה טפחים, וכן אם עשה מחיצה לתנור שהיה מעמיד שם, וכן לכיריים, וכן לריחים.

או שהכניס תרנגולין לתוך הבית של השותפים, שבזה ודאי דרך שותפים להקפיד על כך בני אדם להקפיד —

ועשה מקום [או עשה מקום] בחצר השותפין לזבלו עמוק שלשה כדי שלא יתפור, או שעשה מחיצה גבוה שלשה:

בכל האופנים האלו הרי זו חזקה, ומשום שדרך להקפיד על כך, ואם לא מיחה בו, ודאי על פיו עשה וברשותו.

גמרא:

סבורה היתה הגמרא בקושייתה, שמשנתנו

5. כן היא מסקנת הגמרא, ומשום שבחצר חבירו ודאי מקפיד אדם אף על העמדת בהמה; ומיהו בתחלה היתה סבורה הגמרא שאף בחצר חבירו אינה חזקה, ושקיל וטרי הגמרא בזה.

6. צריך לומר "תנור וכיריים וריחים" ראה רש"ש.

7. לאו דוקא, והוא הדין אם בא לקנות קרקע מחבירו בקנין חזקה, רשב"ם. והטעם שנקט

8. דברי הגמרא טעונים ביאור בסברא, ולפי ה"ד רמה" — הובא בהערה לעיל — שנידון משנתנו הוא קנין בגוף הקרקע, מוכן יותר.

9. לעיל נג ב מבואר, שהמציע מצעות בנכסי הגר קנה, ופירש שם הרשב"ם, הציע מצעות

הגר היה קונה.⁽¹⁰⁾

מתקיף לה רב ששתי: וכי כללא הוא, שדיני חזקת שלש שנים, ודיני חזקת קנין תלויים זה בזה?!

א. והרי מי שעשה ניר [חריש] בקרקע של חבירו, דבנכסי הגר קנה ואפילו לא הכיש

בה אלא מכוש אחד בלבד, ואילו בנכסי חבירו לא קנה [אינה חזקה]?!⁽¹¹⁾

ב. ולאידך גיסא: הרי אכילת [לקיטת] פירות המוכנים, דבנכסי חבירו קנה, ואילו בנכסי הגר לא קנה?!

הרי שאין דינים אלו דומים האחד לשני,

הגדר עצמו היכא דחזי לאשתמושי ביה בפני עצמו דומיא ד"עשה מקום לזבלו", בעמוק שלשה או בגבוה שלשה סגיא ליה; ונראה מתירוצו שהוא מפרש "מקום ... גבוה שלשה" דהיינו בנין גבוה שלשה ועליו הוא מניח את הזבל, אך הרשב"ם במשנה פירש "או גבוה שלשה: מחיצה גבוהה שלשה".

וראה ברשב"א לעיל נג ב גבי פלטרין, שכתב: אם עשה בהן [בנכסי הגר] מקום גמור ראוי להעמיד שם בהמות ותרנגולין, קנה, כדתנן במתניתין "אבל עשה לבהמתו מחיצה גבוהה עשרה טפחים ... ועושה מקום לזבלו גבוה שלשה או עמוק שלשה, קנה", ואמר עולא עלה בגמרא, דבכי הא בנכסי הגר קנה.

ב. כתב הרשב"ם: לפי תירוץ זה יקשה, למה אם העמיד תרנגולים בתוך הבית הוי חזקה, ומה שלא הקשתה כן הגמרא הוא משום שהגמרא מקשה קושיא טובה יותר; וראה עוד פירוש אחר בדברי הרשב"ם, שמשום נעילת דלת בפניהם הוא קונה, ודחאו הרשב"ם לשיטתו לעיל נג א שנעילת דלת אינה קונה בנכסי הגר.

והתוספות שם בדיבור הנמשך מעמוד קודם, פירשו כפירוש שהביא הרשב"ם, והוכיחו מכאן שאף נעילת דלת הוי קנין בנכסי הגר.

11. לפי שהכל תלוי באכילת הפירות, שאם יחרוש ולא יאכל, אין בעל הקרקע מפסיד, שהרי ירוע ואחר כך יאכל, רשב"ם.

ושכב שם על הקרקע בנכסי הגר קנה; ואף על גב דלאו היינו נעל גדר ופרץ שלא תיקן שום תיקון בקרקע אלא שנהנה גופו מן הקרקע ששמשו הקרקע הוי חזקה; ולפי זה לכאורה אף תשמישים אלו שנשתמש בקרקע קונים בנכסי הגר?!

וצריך לומר שבדוקא אמר הרשב"ם שם "שנהנה גופו מן הקרקע", ורק זה הוי קנין בנכסי הגר, אבל אם נשתמש בהם לחפציו או לבהמתו, אינה חזקה.

ולפי זה יש לדון במה שהובא לעיל נד ב בהערה בשם ה"אור החיים" בפרשת חיי שרה, שבקבורת אברהם את שרה אשתו בשדה עפרון קנאה בחזקה; ולפי מה שנתבאר, כיון שאינו תשמיש גופו של אברהם לא קנה.

10. א. העמדת זבלו בחצר שיש לו חזקה כשעשה מקום לזבלו עמוק שלשה, משמע לכאורה מדברי הרשב"ם — שכתב בד"ה כל שאילו בנכסי הגר קנה: כגון עשיית מחיצה ורפק [חרש] בה פורתא — שאם עשה מקום עמוק לזבלו הרי זו חזקה משום שזה הוא כמו "רפק בה פורתא".

וכתב ב"יד רמה" [אות רנז ד"ה ושמעין השני]: ושמעין נמי, מדלא אקשי ליה אלא מניר ואכילת פירות ולא אקשי ליה מ"עשה מקום לזבלו", שמע מינה דכי בעינן בנכסי הגר גדר גדר והשלימו לעשרה, הני מילי למיקנא כולה ארעא מחמת ההוא גדר, אבל למיקנא מקום